

Teachers' Views about Multicultural Instruction in Social Studies Course

Fazilet Karakuş¹

¹Mersin University, Faculty of Education, Turkey

ARTICLE INFO

Article History:

Received 28.04.2017

Received in revised form
21.06.2017

Accepted 23.09.2017

Available online
08.10.2017

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine Social Studies and classroom teachers' views about multicultural instruction in Social Studies course. This study, which utilized survey model, used interviews as the data collection tool, and the data were analyzed using content analysis methods. In their definitions of multiculturalism, the teachers were found to focus on dimensions such as language, religion, race, sect, ethnicity, age, gender, and social class but not to mention the dimensions about exceptional students and disability. As to realization of the objectives of the Social Studies course, the teachers think that multiculturalism is limited and superficial in the guidebooks, the attainments are not distributed well, they remain at knowledge level, they differentiate according to the units, they are not related to real life, and effective instructions cannot be conducted due to the features of the attainments. Besides, the teachers stated that they could not conduct the activities in the program due to such reasons as the limited number of course hours, the need for catching up with the curriculum, homework, theoretical and outdated nature of the activities, limitations of the programs in relation to multiculturalism, lack of parent involvement, and inadequacies related to the materials and teachers themselves. They stated that the program involved multiple-choice questions, interviews, observations and form-based activities that assess multiculturalism, but they were insufficient. Instead of allocating a separate unit or subject to multiculturalism in the Social Studies program, fundamental structure of the program should be based on multiculturalism, and there should be unity in the program components

© 2018 IOJES. All rights reserved

Keywords:

Social studies curriculum, multiculturalism in education

Extended Summary

It is necessary for social studies curriculum, which is formed as a result of the interaction of people and society with their environment, to consider the variables related to society where people live. The role and place of multicultural approach in the social studies instruction and curriculum is self-evident; multiculturalism is based on the premise that individuals should not be in a disadvantageous position in schools or societies. Based on these views, it is important that the social studies curriculum is based on the principles of multicultural education and that the current situations are identified accordingly. The general purpose of this study is to analyse social studies and classroom teachers' views about multicultural instruction

Method

The study aims to analyze social studies and class teachers' views about multicultural instruction, thus it is descriptive survey model in nature. Survey models aim to describe existing situations as they are. Occasions, objects or individuals which are discussed in the study are described within their own conditions and as they are (Karasar,2003). The study utilized qualitative research methods and techniques.

¹ Corresponding author's address: Mersin University, Faculty of Education, Mersin / Turkey
Telephone: +90 324 3412416
Fax: +90 324 3412823
e-mail: faziletkarakus@mersin.edu.tr
DOI: <https://doi.org/10.15345/iojes.2018.01.013>

Social Studies and 4th grade classroom teachers working in the central districts of one of our southern cities were interviewed. The teachers were selected using maximum variation sampling method, one of the purposeful sampling methods. The purpose in maximum variation is to find out common and similar points in cases with diversity, rather than making generalizations to the whole population by enabling diversity (Yıldırım and Şimşek, 2003). To enhance maximum variation, the teachers were selected from schools with low, middle, and high socio-economic levels.

The teachers' views were identified through a semi-structured interview, which is one of the qualitative data collection tools. Semi-structured interview form was formed by the researcher in line with the related literature. The interviews were conducted in the schools where the teachers work. The data collected through the semi-structured interview forms were analysed using content analysis methods, which is a qualitative data analysis method.

Discussion and Conclusion

Regarding the contribution of multiculturalism in social studies guidebooks to the achievement of the objectives of the Social Studies course, the teachers emphasized that multiculturalism is mentioned in a limited level in the guidebooks, it is superficial, it remains at knowledge level, the relationship between the objectives, subjects and activities is weak, and the topics should be integrated. Similarly, some opinions indicate that multiculturalism is mentioned at countries level, and it does not include students' immediate environment.

In their views about the attainments of the Social Studies course and the multicultural adaptation, the teachers reported that attainments were not distributed throughout the program, they were at knowledge level, they differentiated according to the units, they were incompatible with real life, and effective teaching could not be carried out due to the nature of the attainments. Seban and Uyanık (2016), Keskin and Yaman (2014) found the proportion of multicultural education in Social Studies course to all attainments as 13%, and Cırık (2008) found it as 17,20%.

In line with these results, inefficiency of the program seems to be supported by the findings indicating the limited number of attainments about multiculturalism in Social Studies Program, teachers' opinions showing that the attainments are not distributed throughout the program and they differentiated according to the units. Nieto (2009) argues that multiculturalism of a program cannot be achieved by adding attainments about the differences to the program. Instead of including them quantitatively, it is necessary to base all the attainments of many programs on multiculturalism. It can be argued that this is due to the fact that multiculturalism is not included in curricula as one of the basic elements. Due to the teachers' limitations in terms of multiculturalism in social education curricula, it seems that they cannot apply the activities in the program because of such reasons as the inadequacy of the teaching materials and inability to include parents in the teaching activities. Another reason for not being able to apply the activities in the programs seems to be teachers' insufficiency on the issue. Bigatti et al. (2012), Brown (2002) and Gay (2002) emphasized educators' lack of knowledge on conducting multicultural teaching. Majority of the interviewed teachers from all socio economic levels seems to find multicultural assessment and evaluation activities in Social Studies programs inadequate. It was found that the teachers had suggestions about all dimensions of Social Studies curriculum including purpose, attainments, content, learning, teaching process and evaluation.

Sosyal Bilgiler Dersinde Çokkültürlü Öğretime Yönelik Öğretmen Görüşleri

Fazilet Karakuş¹

¹ Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkiye

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:

Alındı 28.04.2017

Düzeltilmiş hali alındı
21.06.2017

Kabul edildi 23.09.2017

Çevrimiçi yayınlandı
08.10.2017

ÖZ

Araştırmanın amacı, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde çokkültürlü öğretime yönelik görüşlerini incelemektir. Tarama modelindeki bu çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden görüşme, analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Öğretmenler çokkültürlülük tanımlarında dil, din, ırk, mezhep, etnik yapı, yaş, cinsiyet, sosyal sınıf gibi boyutlara odaklanmış, sıra dışı öğrenciler, engelli olma boyutlarına değinmemişlerdir. Öğretmenler, sosyal bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik olarak kılavuz kitaplarda çokkültürlülüğün sınırlı ve genel olduğu, kazanımların programın geneline yayılmadığı, bilgi düzeyinde kaldığı, ünitelere göre farklılaştığı, gerçek yaşamla ilgisizliği ve kazanımların niteliğine bağlı olarak etkili öğretimi gerçekleştiremediklerini düşünmektedirler. Bunun yanı sıra, programlardaki etkinlikleri ders saatinin azlığı, programı yetiştirme, ödevler, teorik kalması, güncel olmaması, öğrenci düzeyine uygun olmaması, programlarının çokkültürlülük açısından sahip olduğu sınırlılıklar, velileri dahil edememe, öğretim materyallerinin ve kendilerinin yetersizlikleri gibi gerekçelerle uygulayamadıklarını belirtmişlerdir. Programlarda çokkültürlülüğü ölçmeye yönelik çoktan seçmeli sorular, görüşme, gözlem, forma dayalı etkinliklerin bulunduğunu ve yetersiz olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin önerileri öğretim programı, öğretim yaklaşım, yöntem ve teknikleri ve öğretmen yeterliliği kategorilerinde toplanmıştır. Sosyal bilgiler programlarında çokkültürlülüğe ayrı bir ünite veya konu olarak yer vermektense, programların temel yapısı çokkültürlülüğe dayandırılmalı ve programların öğeleri arasında bütünlük sağlanmalıdır.

© 2018 IOJES. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:

Sosyal bilgiler öğretim programları, Eğitimde çokkültürlülük

Giriş

Giderek karmaşık hale gelen bir dünyada yaşam ile ilgili demokratik değerlerle donatılmış, öğrenen, düşünen, eleştiren, üreten, katılımcı, demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi, geçmiş, gelecek ve günümüzdeki toplumların politik, ekonomik, kültürel ve çevresel olay ve koşulları üzerinden oluşturmayı ve bu yolla dünyayı anlamaları ve etkin katılımlarını sağlamayı hedefleyen bir çalışma alanı olan sosyal bilgiler dersinin öğretiminin nasıl yapılması gerektiği önemli bir konudur.

Çocuklar topluma karşı tutum ve değerlerinin çoğunu ilk yıllarda biçimlendirirler. Tutum ve değerlerin gelişimi ilk olarak okul ortamının dışında oluşur. Sosyal bilgiler programı, onların inançlarını onaylama, yeniden değerlendirme, fikirlerini çeşitli ve kapsamlı biçimde ortaya koyma ve sosyal bilimler ve tarih bilgisi kazanmaları için çocuklara ortam sağlamalıdır. Sosyal bilgiler programı, öğrencilerin sadece gelecekte bir yetişkin olarak demokratik toplumsal yaşamda katılımcı olmalarını hedeflemez, onların şu anda ait oldukları gruplarda etkin katılımlarını sağlar. Okulun kendisi öğrencilere sembolik olarak değil, doğrudan sosyal katılımı öğrenmeleri için bir laboratuvar olarak hizmet eder. Sosyal bilgiler programları yoluyla öğrencilerin giderek karmaşıklaşan dünyada etkin katılım ve anlama becerilerini kazanmaları sağlanabilir. Onların demokratik toplumda katılım biçimlerine dayalı içerik çeşitliliği içinde bilgi, beceri, kavram ve tutumlarla sürekli olarak mücadele etmeleri gereklidir (NCSS,1990). Çevresiyle etkileşimi sonucunda biçimlenen insanı ve toplumu konu alan sosyal bilgiler programlarının insanın içinde yaşadığı topluma ilişkin değişkenleri göz önünde bulundurma gerekliliği önemlidir. Sahip olduğu toplumsal ve kültürel özelliklere bağlı olarak bireylerin okul ya da toplumda dezavantajlı duruma düşmemesi gerektiği ilkesinden hareketle ortaya çıkan çokkültürlü eğitim yaklaşımının sosyal bilgiler öğretimi ve sosyal bilgiler programlarındaki yeri ve önemi açıktır.

² Corresponding author's address: Mersin University, Faculty of Education, Mersin / Turkey
Telephone: +90 324 3412416
Fax: +90 324 3412823
e-mail: faziletkarakus@mersin.edu.tr
DOI: <https://doi.org/10.15345/iojes.2018.01.013>

Çokkültürlülük; ırk, etnik yapı, dil, cinsel yönelim, cinsiyet, yaş, engelli olma, sosyal sınıf, eğitim, dinsel yönelim ve diğer kültürel farklılıklar konusunda bir duyarlılığın geliştirilmesini ima eder (Banks, 2013). Bu alanda yapılan tanımlardan hareketle, çokkültürlülük yaklaşımında farklılıklara çok geniş bir görüş açısıyla yaklaşıldığı ileri sürülebilir. Kültürel farklılıkların bireyi etkileyen kültürel boyutlarda giderek gündelik yaşam biçimlerinin, bireyin fizyolojik ve psikolojik farklılıklarını belirleyecek kadar geniş bir yelpazeye doğru bir gelişmenin gerçekleştiği görülmektedir. Güncel öğrenme yaklaşımlarının ortak noktalarından biri öğrenme öğretme sürecinde öğrencilerin bireysel farklılıklarının dikkate alınması gerektiğidir. Bireysel farklılıklar kapsamlı bir kavram olmakla birlikte genel anlamda yaş, cinsiyet, kültür, zeka, yetenek, sosyal sınıf, engelli olma gibi boyutları kapsamaktadır. Kültür bireylerin sahip oldukları bu kavramlar üzerinde belirleyici bir özelliğe sahiptir. Bununla birlikte bireyin sahip olduğu bu özelliklerin eğitim ortamlarında dikkate alınması gerekliliğinin kendini göstermesiyle birlikte çokkültürlü eğitim kavramının giderek önem kazandığı görülmektedir. Parekh (2002) çokkültürlü eğitimi entelektüel merak, özeleştirici, savları ve kanıtları değerlendirip bağımsız karar oluşturabilme, başkalarına saygı, farklı düşünce ve yaşam biçimlerine duyarlı olma ve etnik merkezci bir anlayıştan uzaklaşma amacına yönelik yürütülen faaliyetler olarak tanımlarken, Gorski (2004) ise, bütün öğrencilerin eğitimsel ve kültürel gereksinimlerini karşılama potansiyeli olan ve demokratik vatandaşlar yetiştirmek için tasarlanan bir program olarak tanımlamaktadır. Halvorsen ve Wilson (2010) öğrencilerin demokratik topluma katılabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve davranışları edinmelerine ve farklı kültürlerden gelenlerin eşit eğitim olanağı yakalamaları açısından bütün öğrencilere yönelik bir çalışma alanı olarak belirtmektedir. Başbay ve Kağnıcı (2011) öğrenme ve öğretme sürecini, kültürel çoğulculuğu teşvik edecek şekilde inşa etme süreci olarak tanımlamaktadır. Kaya ve Aydın (2014) ise, ırkçılığı ve asimilasyonu reddederek ve her türlü farklılığa saygı göstererek, demokratik değerler çerçevesinde kültürel çoğulculuğu sağlamak için eşit eğitim ve öğrenim fırsatları oluşturma süreci olarak tanımlamaktadır. Yapılan tanımlardan hareketle çokkültürlü eğitim, ötekileştirmeye karşı bireylerin sahip oldukları farklılıklara saygının yanı sıra demokratik ve katılımcı değerleri temel alarak ve kültürel çoğulculuğu teşvik ederek, bütün öğrencilerin eğitimsel ve kültürel gereksinimlerini karşılamakla birlikte onların potansiyellerini olası en yüksek düzeyde geliştirmek için öğrenme öğretme sürecinin oluşturulması olarak tanımlanabilir.

Yapılan tanımlar incelendiğinde çokkültürlü eğitimin temelde insan haklarına saygılı olma, eğitimde fırsat eşitliği sağlama, kültürel farklılıkları doğal karşılama ve duyarlılığı artırma gibi ilkelere dayandığı ve kültürel çeşitliliği kapsayıcı öğretim süreçleri oluşturma, bunu yaparken de çoğulcu yapıya sahip olan toplumun var olan özelliklerinden yararlanarak öğretim içeriğini oluşturmayı gerektirdiği görülmektedir.

Nieto (2000) çokkültürlü eğitimin eleştirel pedagojiyi kullandığı ve sosyal adaletin demokratik temellerini desteklediğini belirtir. Bu noktada çokkültürlü eğitimin eğitim programlarına, eğitim stratejilerine, öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin birbirleriyle olan ilişkilerine etki etmesi gereklidir. Danker (2005) ise, çokkültürlü eğitimin kendine özgü savlarının yeterince net olmadığını, hem özgürlük merkezci hem de radikal sosyal yeniden yapılandırmacı temelleri talep ettiğini ileri sürer. Poulou Freire'ya göre, öğretmen öğrenci arasındaki ilişki, her ikisinin birbirlerinden öğrenecekleri karşılıklı saygı ve eşitlik koşulları oluşturmayı gerektirir. Gay (2016), öğrencilerin ve eğitimcilerin çokkültürlülük konusunun ülkelerin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel dokusunu nasıl biçimlendirdiğini ve kendi kişisel yaşamlarını temelde nasıl etkilediğini anlamaları gerektiğine vurgu yapar. Danker (2005) ise, daha çok merkezci reformcuların çokkültürlü eğitimi eğitimsel fırsatlara eşit erişilebilirlik ve herkese ses verme, değerlerdeki çeşitlilik ve demokratik idealleri hem tanıyan hem de destekleyen öğrenme ve öğretme için yaygın bir yaklaşım olarak tanımladıklarını ileri sürer.

Parekh'e (2002) göre iki veya daha fazla kültürel topluluğu barındıran toplumlar çokkültürlüdür. Bu tanımdan hareketle ırk, etnik yapı, dil, cinsel yönelim, cinsiyet, yaş, engelli olma, sosyal sınıf, dinsel yönelim, sosyo ekonomik düzey ve diğer kültürel boyutlar bakımından birçok farklılığı barındıran Türkiye'nin çok kültürlü bir yapıya sahip olduğu ileri sürülebilir. Ancak, Amerika ve Avrupa'daki çokkültürlü yapıdan farklı olarak Türkiye'de kültürel farklılıklara sahip halkların uzun yıllara dayanan tarihsel geçmişlerinin olduğu bir yapı söz konusudur. Dünyada ve ülkemizde meydana gelen hızlı değişim ve gelişmelere bağlı olarak bu farklılıklara, halklar arasında ve halkların kendi içinde oluşan sosyo ekonomik ve sosyo kültürel düzey farklılıkları da eklenmiştir.

Gay'e (2016) göre farklı etnik, ırksal ve kültürel gruplardan insanların yakın bir fiziksel coğrafyada yaşaması insanların birbirlerini bildiği, ilişki kurduğu ve derinden önemseydiği gerçek bir topluluk olduğu anlamına gelmez. Özellikle çeşitli etnik grupların köklü kültürü ve önemli bilgilerini düzenli ve sistematik olarak içermeyen eğitim programları gerçek bir çeşitlilik topluluğu olamamayı açıkça yansıtır. Bunun yanı sıra, Bruner'e (1986) göre, çokkültürlü programlar kendi ve diğerlerinin kültürlerini anlama ve daha büyük global topluluklarla ilişki kurmaya ışık tutar. Çokkültürlülüğü tüm okul düzeylerinde öğretmek sadece kendi toplumlarını değil aynı zamanda dünya kültürünü anlamayı sağlamak için önemlidir.

Bazı kuramcılar çokkültürlü eğitimi nitelikli eğitim için gerekli ve önemli bir bileşen olarak kabul etse de, eğitimciler çokkültürlülüğü güncel uygulamalarda çoğunlukla yaşanan krizler sonucunda ortaya çıkan destekleyici, ek bir fikir, karar ve eylemler bütünü olarak algılamakta dahası lüks olarak görmektedir. Çokkültürlü eğitim, eğitim programlarının önemli bir temeli haline gelmemiştir. Eğitimciler çokkültürlülüğü öncelikli olarak, sosyal bilgiler, dil sanatları ve güzel sanatlar gibi derslere havale etmiş, genellikle farklı ten rengine sahip öğrenciler için öğretim hedeflenmiştir (Gay, 2016). Loewen (1995) bu tutumların çokkültürlü eğitimin uygulamada çarpıtılmasına ve çok az ve yüzeysel olarak yer verilmesine neden olduğunu ileri sürer. Bunun sonucunda ders kitapları da içerik olarak sınırlıdır.

Pedagojik olarak çokkültürlü eğitim, öğrencilerin tarih ve diğer sosyal bilimlerde temel sağlamaları ve eleştirel karar vericiler olmaları için gereken becerileri kazandırmada sosyal bilgiler eğitiminin amaçlarını kabul eder. Öğretimin içeriği çoğulcu toplumdan ve global toplulukların üyelerinden elde edilir. Sosyal bilgilerde, öğrencileri ülkeleriyle gurur duymaları için teşvik etmek ve öğrencilerin kendi toplumlarını ve dünya toplumunu geliştirmeleri için bilinçli vatanseverlik birçok yönden desteklenir (Guichun, Jesus, Angene, 2002). Çokkültürlü eğitimin sosyal bilgiler derslerinde başarılı olabilmesi için K-12 öğretmenlerinin misyonlarının belirlenmesi ve reformun temelinin geçerliliğine ilişkin tanımlamanın iyi temellendirilmesi zorunludur (Danker, 2005).

Türkiye'de sosyal bilgiler programlarında "Kültür ve Miras" ve "Küresel Bağlantılar" olmak üzere iki öğrenme alanında çokkültürlülük ile ilgili kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Yapılan bazı araştırmalar (Ertürk, 2006; Keskin, 2008; Keskin ve Yaman, 2014) sosyal bilgiler programlarındaki durumun daha çok çokkültürlü eğitime geçiş amaçlı olarak programlara çokkültürlülük ile ilgili kazanımların yerleştirilmesi biçiminde olduğunu göstermektedir. Keskin ve Yaman'a (2014) göre bu iki öğrenme alanında çokkültürlülük ile ilgili kazanımların oranı % 45'dir. Seban ve Uyanık'a (2016) göre, sosyal bilgiler programlarında çokkültürlülüğün ilkeleriyle uyumlu kazanımların oranı % 13.04'tür.

Türkiye'de çokkültürlü eğitim ile ilgili yapılan araştırmalarda çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime ilişkin öğretmen, öğretim elemanı ve öğretmen adaylarının algılarının (Arslan, 2009; Başarır, Sarı ve Çetin, 2014; Günay, Aydın ve Damgacı, 2015; Ünlü ve Örtün, 2013) tutumlarının (Damgacı ve Aydın, 2013; Karakuş, Yıldırım ve Özkale, 2016; Toprak, 2008), çokkültürlü kişilik özelliklerinin (Polat, 2008), öğretmenlerin farklılıkları yönetme biçiminin (Esen, 2009) ve program kazanımlarında ve kitaplarda çokkültürlü eğitimin varlığının (Cırık, 2008, 2014; Keskin ve Yaman 2014; Korkmaz, 2009; Seban ve Uyanık 2016) incelendiği görülmektedir.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda, sosyal bilgiler programları ile etkili ve demokratik değerlere sahip bireyler yetiştirmek için eğitimde çokkültürlülüğün temel ilkelerinin sosyal bilgiler programlarında işlevsel olarak yer alması gerekliliği önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada sosyal bilgiler ve ilköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerini yürüten sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek önemli görülmektedir. Araştırma ülkemizin güney bölgesinde yer alan gerek tarihsel geçmişi açısından gerekse yakın tarihinde ülkemizin farklı bölgelerinden yoğun göç alan çokkültürlü yapıya sahip bir ilimizde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, araştırmanın yapıldığı ilin, mevsimsel göç alması çokkültürlü yapısını arttıran nedenler arasındadır. İlin sahip olduğu bu yapının eğitim sistemine yansımaları ve çokkültürlü eğitim gerekliliklerinin açık olarak hissedilmesinin bu araştırmanın gerekçeleri arasında olduğu gibi önemini de arttırdığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra araştırmada alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki okullarda görev yapan öğretmen görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşleri belirlenen sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki kıdemlerinin 1 ile 40 yıl, sınıf öğretmenlerinin ise 8 ile 40 yıl arasında yer alması araştırma yapılan konuya ilişkin derinliğine ve geniş görüş açlarına dayanan veriler elde edileceğini düşündürmektedir.

Araştırmanın Amacı, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü öğretime yönelik görüşlerini incelemektir. Bu amaçla, araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır;

1. Öğretmenlerin çokkültürlü öğretimin tanımına yönelik görüşleri nelerdir?
2. Öğretmen kılavuz kitaplarındaki çokkültürlülüğün yer alma düzeyinin sosyal bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik katkıları hakkındaki öğretmen görüşleri nelerdir?
3. Sosyal bilgiler dersinin kazanımları ile çokkültürlülük uyumu hakkındaki öğretmen görüşleri nelerdir?
4. Programda yer alan ünitelerde çokkültürlülüğün yer alma durumuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
5. Programda yer alan öğretim etkinliklerini çokkültürlülüğe uygun olarak uygulayabilmeye yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
6. Öğretmen kılavuz kitabında ders programındaki çokkültürlülüğü ölçmeye yönelik ölçme değerlendirme etkinliklerinin yeterliğine yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
7. Sosyal bilgiler dersinde çokkültürlü öğretime yönelik önerilere ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

Yöntem

Çalışmada sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü öğretime yönelik görüşleri belirlendiğinden, çalışma tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Tarama modelleri, var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2003). Araştırmada nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmada güney illerimizden birinin merkez ilçelerindeki okullarda görev yapan sosyal bilgiler ve ilkokul dördüncü sınıf öğretmenleri ile görüşme yapılmıştır. Öğretmenler amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemeyle seçilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çalışma grubundaki öğretmenler, araştırmanın yapıldığı ilin Milli Eğitim Müdürlüğü'nden sosyo ekonomik düzeyi alt, orta ve üst olarak belirlenen ilkokul ve ortaokulların listesi alınarak bu okullardan seçilmiştir. Tablo 1'de sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerine ait demografik bilgilere yer verilmiştir. Tablo 1'de sosyo ekonomik düzey için SED, üst sosyo ekonomik düzey için ÜSD, orta sosyo ekonomik düzey için OSD, alt sosyo ekonomik düzey için ASD, cinsiyet bağlamında kadın için K, erkek için E kısaltmaları kullanılmıştır. Araştırmada her sosyo ekonomik düzeyden en fazla 8 öğretmen ile görüşme yapılabilmektedir. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine ilişkin bilgilere, görüşme sırasına göre yer verilmiş ve bu nedenle örneğin görüşme yapılan birinci öğretmen için 1. Ö kısaltmaları kullanılmıştır.

Tablo 1. Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerine ilişkin demografik bilgiler

	SED		Cinsiyet				Mesleki Kıdem					
	SED	SAYI	K	E	1.Ö	2.Ö	3.Ö	4.Ö	5.Ö	6.Ö	7.Ö	8.Ö
Sosyal bilgiler	ÜSD	8	4	4	9	12	7	12	40			
	OSD	5	1	4	25	19	24	15	16			
	ASD	5	3	2	14	19	19	19	18			
Sınıf öğretmeni	ÜSD	6	6	-	40	35	29	26	22	35		
	OSD	6	4	2	26	27	23	20	22	32		
	ASD	6	-	6	8	20	16	18	15	18		

Veri Toplama Araçları

Çalışmada öğretmenlerin görüşlerini incelemek için nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacı tarafından ilgili alan yazın incelenerek ve eğitim programları ve öğretim alanından üç uzman görüşü alınarak oluşturulmuştur. Görüşme formunda dokuz soruya yer verilmiştir. Görüşmeler öğretmenlerin bulunduğu okullara gidilerek ve ses kaydı yapılarak gerçekleştirilmiştir. Ses kayıtları için katılımcılardan izin alınmıştır.

Ses kayıtları 5 dakika ile 23 dakika arasında değişmektedir. Ses kayıtlarının ortalaması 10 dakika 55 saniyedir.

Verilerin Analizi

Nitel verilerin analizi tümevarımsal analiz yoluyla gerçekleştirilmiştir. Tümevarımsal analiz toplanan nitel verilerdeki örüntülerin, temaların ve kategorilerin keşfedilmesidir (Patton, 2014). Araştırmada sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü öğretime yönelik görüşleri tümevarımsal analiz yapılarak kategori ve kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan kategorilerin tanımlarına bulgularda yer alan tablolarda yer verilmiştir.

Verilerin analizinde nitel araştırma veri analizi yöntemi olan içerik analizi kullanılmıştır. Analiz birimi olarak sözcükler kullanılmıştır. İçerik analizi bağlamında sıklık analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Analiz manuel olarak gerçekleştirilmiş, bulgular sunulurken kategorilere yönelik doğrudan öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Doğrudan görüşlere yer verilirken öğretmenlerin çalıştıkları okulların sosyo ekonomik düzeyi için üst sosyo ekonomik düzey (ÜSD), orta sosyo ekonomik düzey (OSD), alt sosyo ekonomik düzey (ASD), sosyal bilgiler öğretmeni (SB), sınıf öğretmeni (SÖ), cinsiyet için kadın (K) ya da erkek (E), mesleki kıdem için sayı kullanılmıştır. Bulgularda yer verilen kısaltmalarda örneğin; (OSD,SB,K,40) için OSD orta sosyo ekonomik düzey, SB sosyal bilgiler öğretmeni, K kadın, 40 meslekte 40. yılını çalışıyor anlamına gelmektedir.

Görüşme yapılan öğretmen sayısına göre % 10 oranında kişi sayısına uygun görüşme kayıtları, rastgele seçilerek iki uzman tarafından tekrar kodlanarak kategoriler karşılaştırılmış ve kod güvenilirlikleri belirlenmiştir. Bu amaçla Miles ve Huberman'ın (1994;69); Güvenirlik katsayısı= $[Uzlaşılın Kodlar / (Uzlaşılın + Uzlaşılınmayan Kodlar)] \times 100$ formülü kullanılmıştır. Araştırmada üç değerlendirmeciden elde edilen puanların ortalaması 0.96 olarak bulunmuştur.

Bulgular

Öğretmenlerin Çokkültürlü Öğretimin Tanımına Yönelik Görüşleri

Tablo 2. Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin eğitimde çokkültürlülüğün tanımına yönelik görüşleri

Kategoriler	Tanımlar	SED	Sosyal	Sınıf
			bilgiler	öğretmeni
			f	f
Farklılıkların eğitimi	Öğretmenlerin çokkültürlülüğe ilişkin toplumda yer alan farklılıklara yönelik bilgi, beceri, tutum ve değer kazandırmaya ilişkin eğitim biçimindeki ifadeleri	ÜSD	4	5
		OSD	4	4
		ASD	4	5
		Toplam	12	15
Farklılıkların birlikteliği	Öğretmenlerin çokkültürlülüğe ilişkin toplumda yer alan farklılıkların bir arada olmasına ilişkin ifadeleri	ÜSD	4	1
		OSD	1	2
		ASD	1	1
		Toplam	6	4

Öğretmenlerin eğitimde çokkültürlülüğün tanımına ilişkin görüşleri iki ana kategori etrafında toplanmaktadır. Bunlar "Farklılıkların eğitimi" ve "Farklılıkların birlikteliği" kategorileridir. Farklılıkların eğitimi kategorisine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 66 (12 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 77'si (14 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; "Bütün kültürlere değer veren, bütün insanların anlayışlarına değer veren bunlardan ortak bir insanlık anlayışı çıkararak bir eğitim diye düşünebiliriz" (OSD,SB,E,21). "Çokkültürlü eğitim yaş, cinsiyet, kültürel farklılıklar, farklı etnik yapılar, farklı dil özellikleri, farklı sosyal sınıf gibi durumlardan kaynaklanan farklılıklara yönelik ortak dil ve anlayış geliştirmeyi amaçlayan eğitimidir" (ASD,SÖ, E, 24).

Farklılıkların birlikteliği kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 33 (6 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 22'si (4 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Çokkültürlülük farklı inançlar, farklı görüşlerin bir arada yaşamasıdır” (ÜSD, SB, E, 7). “Eğitim ortamında bulunan tüm bireylerin, kültürün öğelerini oluşturan dil, yemek, müzik vb. gibi unsurların farklı olabileceği düşüncesine sahip olmaktır”(ASD, SÖ, E,8).

Öğretmenlerin Öğretmen Kılavuz Kitaplarındaki Çokkültürlülüğün Yer Alma Düzeyinin Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarını Gerçekleştirmeye Yönelik Katkıları Hakkındaki Görüşleri

Öğretmenlerin “Sosyal bilgiler kılavuz kitaplarında çokkültürlülüğün yer alma durumunun sosyal bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik katkıları hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, tanımlar ve yanıtların dağılımı tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin kılavuz kitabında çokkültürlülüğün yer alma durumunun sosyal bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik görüşleri

Kategoriler	Tanımlar	SED	Sosyal bilgiler	Sınıf öğretmeni
			f	f
Sınırlı katkı sağlama	Öğretmenlerin kılavuz kitaplarda çokkültürlülüğün yer alma durumunun sosyal bilgiler dersinin amaçlarını geliştirmeye yönelik sınırlı katkı sağladığını belirten ifadeleri	ÜSD	3	-
		OSD	3	6
		ASD	2	3
		Toplam	8	9
Olumlu katkı sağlama	Öğretmenlerin kılavuz kitaplarda çokkültürlülüğün yer alma durumunun sosyal bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik olumlu katkı sağladığını belirten ifadeleri	ÜSD	5	4
		OSD	5	-
		ASD	1	1
		Toplam	11	5
Geliştirilmesi gereken boyutlar	Öğretmenlerin kılavuz kitaplarda çokkültürlülüğün yer alma durumunun sosyal bilgiler dersinin amaçlarını geliştirmeye yönelik katkılarına ilişkin geliştirilmesi gerektiğini belirten ifadeleri	ÜSD	-	-
		OSD	-	-
		ASD	2	-
		Toplam	2	0

Öğretmenlerin sosyal bilgiler kılavuz kitaplarında çokkültürlülüğün yer alma durumunun sosyal bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik katkıları hakkındaki görüşlerinde yoğunluğun “Sınırlı katkı sağlama” ve “Olumlu katkı sağlama” kategorilerinde toplandığı görülmektedir.

Sınırlı katkı sağlama kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 44 (8 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 50’si (9 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Uygulamada en azından yeterli değil. Belki kitaplarda bunlar yer alabilir ...yeterli değildir ...uygulamada çok öne çıkmıyor bunlar” (OSD,SB,E,24). “Kitapta yer aldığı biçimiyle çokkültürlülüğe katkısı çok fazla olamıyor. Çünkü yeterli değil ve salt bilgi olarak kalıyor” (ASD,SÖ,E,18)

Olumlu katkı sağlama kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 61 (11 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 27’si (5 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Amaçlar kitaplarda yer alıyor. Özellikle altıncı sınıflarda daha çok yer alıyor çünkü birçok ülkeyi tanıtabiliyoruz, birçok ülke insanını çocukları tanıtabiliyoruz. Bu kapsamda çocukların yaşantılarını, ülkelerin insanların yaşantılarını birbirlerini nasıl etkilediklerini daha iyi tanıtabiliyoruz. Bu yüzden bizim için olumlu.” (ÜSD,SB,E,5). “Çok güzel hazırlanmış” (ÜSD,SÖ,K,35).

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Kazanımları İle Çokkültürlülük Uyumu Hakkındaki Görüşleri

Öğretmenlerin “Sosyal bilgiler dersinin kazanımları ile çokkültürlülük uyumu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, tanımlar ve yanıtların dağılımı tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin kazanımları ile çokkültürlülük uyumuna yönelik görüşleri

Kategoriler	Tanımlar	SED	Sosyal bilgiler f	Sınıf öğretmeni f
Kazanımlarla çokkültürlülük uyumlu	Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin kazanımlarını çokkültürlülük ile uyumlu bulduklarını belirten ifadeleri	ÜSD	6	5
		OSD	2	-
		ASD	1	2
		Toplam	9	7
Kazanımlarla çokkültürlülük uyumlu değil	Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin kazanımlarını çokkültürlülük ile uyumlu bulmadıklarını belirten ifadeleri	ÜSD	1	1
		OSD	2	2
		ASD	2	4
		Toplam	5	7
Kazanımlarla çokkültürlülük uyumlu geliştirilmeli	Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin kazanımları ile çok kültürlülük uyumuna yönelik uyumlu ancak geliştirilebilir yönündeki ifadeleri	ÜSD	1	-
		OSD	1	-
		ASD	-	-
		Toplam	2	0
Kazanımlarla çokkültürlülük uyumu geliştirilmeli	Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin kazanımları ile çok kültürlülük uyumuna yönelik yön belirtmeyerek geliştirilmesi gerektiğini belirten ifadeleri	ÜSD	-	-
		OSD	-	1
		ASD	2	2
		Toplam	2	3

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin kazanımları ile çokkültürlülük uyumu hakkındaki görüşlerinde yoğunluğun “Kazanımlarla çokkültürlülük uyumlu”, “Kazanımlarla çokkültürlülük uyumlu değil” kategorilerinde toplandığı görülmektedir. Kazanımlarla çokkültürlülük uyumlu kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 50 (9 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 38’i (7 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Kazanımlar yeterli” (OSD,SB,K,25). “Sosyal bilgiler dersi kazanımlarının çokkültürlülük kavramı ile uyumlu olduğunu düşünüyorum”(ADS,SÖ,E,18).

Kazanımlarla çokkültürlülük uyumlu değil kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 27 (5 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 38’i (7 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Yetersiz olduğunu düşünüyorum”(ASD,SB,K,19). “Kazanımlar gerçek hayattaki çokkültürlülükle çok uyumlu değil, bir masanın ayağındaki bir eksik gibi düşünebiliriz bunu, dolayısıyla ... sürekli destek verilmesi gerekir. Biraz daha araştırma yapılarak Türkiye’de var olan kültür öğelerinin, objelerinin hatta yaşamayanların dahi şu anda kaybedilmiş ritüellerin bile kazanımlara dahil edilmesi gerektiğini düşünüyorum” (OSD,SÖ,E,27).

Öğretmenlerin Programda Yer Alan Ünitelerde Çokkültürlülüğün Yer Alma Durumuna Yönelik Görüşleri

“Sosyal bilgiler programındaki ünitelerde çokkültürlülük yer almakta mıdır? Almakta ise hangi boyutlarına yer verilmiştir? Sizce başka hangi boyutlara yer verilebilir?” sorusuna verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, tanımlar ve yanıtların dağılımı tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler programındaki ünitelerde çokkültürlülüğün yer alma düzeyine yönelik görüşleri

Kategoriler	Tanımlar	Sosyal bilgiler			Sınıf öğretmeni
		SED	f	f	f
Çokkültürlülük yeterli düzeyde yer almamaktadır, geliştirilebilir	Öğretmenlerin sosyal bilgiler programındaki ünitelerde çok kültürlülüğün yeterli düzeyde yer almadığı ve geliştirilmesi gerektiğini belirten ifadeleri	ÜSD	5	-	
		OSD	3	3	
		ASD	2	-	
		Toplam	10	3	
Çokkültürlülük yeterli düzeyde yer almamaktadır	Öğretmenlerin sosyal bilgiler programındaki ünitelerde çokkültürlülüğün yeterli düzeyde yer almadığını belirten ifadeleri	ÜSD	3	-	
		OSD	3	1	
		ASD	3	1	
		Toplam	9	2	
Çokkültürlülük yer almaktadır	Öğretmenlerin sosyal bilgiler programındaki ünitelerde çokkültürlülüğün yer almadığını belirten ifadeleri	ÜSD	4	2	
		OSD	1	-	
		ASD	1	1	
		Toplam	8	3	
Yer almaktadır geliştirilebilir	Öğretmenlerin sosyal bilgiler programındaki ünitelerde çokkültürlülüğün yer aldığı ancak geliştirilmesi gereken boyutları olduğunu belirten ifadeleri	ÜSD	1	1	
		OSD	-	2	
		ASD	1	2	
		Toplam	2	5	
Çokkültürlülük geliştirilmelidir	Öğretmenlerin sosyal bilgiler programındaki ünitelerde çokkültürlülüğün yer almasına ilişkin olarak yön belirtmeyerek, geliştirilmesi gereken boyutların olduğunu belirten ifadeleri	ÜSD	-	3	
		OSD	-	-	
		ASD	-	-	
		Toplam	2	3	

Öğretmenlerin sosyal bilgiler programındaki ünitelerde çokkültürlülüğün yer almasına ilişkin görüşlerinde yoğunluğun “Çokkültürlülük yeterli düzeyde yer almamaktadır, geliştirilebilir” ve “Çokkültürlülük yeterli düzeyde yer almamaktadır” kategorilerinde toplandığı görülmektedir.

Çokkültürlülük yeterli düzeyde yer almamaktadır, geliştirilebilir kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 55 (10 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 16’sı (3 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Yeterli değil, daha güncel konulara yer verilebilir” (OSD,SB,E,24). “Hayır pek yer almıyor. Örneğin, Türkiye’de farklı etnik kökenlerin varlığı eklenebilir...Ülkemizde yaşamayan uzak diyarlarda yaşayan çocuklara, insanlara yer veriliyor. Ancak kendi toplumumuzda olanlara yer verilmiyor” (OSD,SÖ,K,25).

Çokkültürlülük yeterli düzeyde yer almamaktadır kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 50 (9 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 11’i (2 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Genelde geçmişte farklı kültürlerle uyum içerisinde yaşadığımızı 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde farklı kültürlere hoşgörü ile yaklaşıldığı,...örf ve adetlerine, dillerine karışılmadığı, bu şekilde barış içerisinde yaşadığı vurgulanıyor. Daha ziyade tarihsel olarak yaklaşıyor. Günümüzdeki duruma değinilmiyor” (OSD,SB,E,16). “Milli kimliği merkeze alan ...” diye bir tanımdan yola çıkılarak çokkültürlülük sadece farklı değerler (yemek, giyim, oyunlar) boyutunda ele alınmıştır. Dil, inanç vb. değerlere yer verilmemiştir” (OSD,SÖ,E,32).

Öğretmenlerin Programda Yer Alan Öğretim Etkinliklerini Çokkültürlülüğe Uygun Olarak Uygulayabilmeye Yönelik Görüşleri

“Sosyal bilgiler programında yer alan öğretim etkinliklerini çokkültürlülüğe uygun olarak uygulayabiliyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, tanımlar ve yanıtların dağılımı tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin programda yer alan etkinlikleri çokkültürlülüğe uygun olarak uygulamalarına yönelik görüşleri

Kategoriler	Tanımlar	SED	Sosyal bilgiler f	Sınıf öğretmeni f
Yeterince uygulayamıyorum	Öğretmenlerin sosyal bilgiler programındaki öğretim etkinliklerini çokkültürlülüğe uygun olarak yeterince uygulayamadıklarını belirten ifadeleri	ÜSD	3	-
		OSD	3	2
		ASD	3	6
		Toplam	9	8
Uygulayabiliyorum	Öğretmenlerin sosyal bilgiler programındaki öğretim etkinliklerini çokkültürlülüğe uygun olarak uygulayabildiklerini belirten ifadeleri	ÜSD	5	6
		OSD	1	1
		ASD	-	-
		Toplam	6	7
Uygulayamıyorum	Öğretmenlerin sosyal bilgiler programındaki öğretim etkinliklerini çokkültürlülüğe uygun olarak uygulayamadıklarını belirten ifadeleri	ÜSD	-	-
		OSD	1	2
		ASD	1	-
		Toplam	2	2

Öğretmenlerin sosyal bilgiler programında yer alan öğretim etkinliklerini çokkültürlülüğe uygun olarak uygulayabilmelerine ilişkin görüşlerinde yoğunluğun “Yeterince uygulayamıyorum” ve “Uygulayabiliyorum” kategorilerinde toplandığı görülmektedir.

Yeterince uygulayamıyorum kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 50 (9 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 44’ü (8 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “...Tam beklentim düzeyinde değil. Sadece soru cevap düzeyinde etkinlikler yer alıyor. Bunu çeşitlendirebilirsek daha kapsamlı bir şey olur diye düşünüyorum”(ÜSD,SB,E,12). “Çok detaylı uygulanamadığını yüzeysel ve teorik kaldığını düşünüyorum. Gezi, gözlem, inceleme öğretim tekniklerini yeterince kullanamıyoruz” (OSD,SÖ,K,22).

Uygulayabiliyorum kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 33 (6 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 38’i (7 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Evet, gerek videolarla destekleyerek, resimlerle görsellerle çocukları araştırmaya yönlendirerek, sunumlarla siz hazırlayın diyerek onları daha da yönlendirebiliyoruz. Yani bunu uygulayabiliyoruz”(ÜSD,SB,E,5). “Uyguluyorum”(ÜSD,SÖ,K,40).

Öğretmenlerin Öğretmen Kılavuz Kitabında Ders Programındaki Çokkültürlülüğü Ölçmeye Yönelik Ölçme Değerlendirme Etkinliklerinin Yeterliliğine Yönelik Görüşleri

“Sosyal bilgiler programlarındaki çokkültürlülüğü ölçmeye yönelik ölçme değerlendirme etkinliklerinin yeterliliğine yönelik görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, tanımlar ve yanıtların dağılımı tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin çokkültürlülüğü ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin yeterliliğine yönelik görüşleri

Kategoriler	Tanımlar	SED	Sosyal Sınıf bilgiler öğretmeni	
			f	f
Ölçme ve değerlendirme yeterli değil	Öğretmenlerin çokkültürlülüğü ölçmeye yönelik etkinlikleri yeterli bulmadıklarını belirten ifadeleri	ÜSD	5	-
		OSD	4	3
		ASD	4	3
		Toplam	13	6
23q Ölçme ve değerlendirme yeterli	Öğretmenlerin çokkültürlülüğü ölçmeye yönelik etkinlikleri yeterli bulduklarını belirten ifadeleri	ÜSD	2	6
		OSD	1	-
		ASD	-	1
		Toplam	3	7
Ölçme ve değerlendirme yeterli değil geliştirilebilir	Öğretmenlerin çokkültürlülüğü ölçmeye yönelik yeterli ancak geliştirilmesi gerektiğine ilişkin ifadeleri	ÜSD	1	-
		OSD	-	2
		ASD	-	1
		Toplam	1	3
Ölçme ve değerlendirme yeterli geliştirilebilir	Öğretmenlerin çokkültürlülüğü ölçmeye yönelik test teknikleri, deneme sınavları, klasik sınavlar, kılavuz kitaplarda önerilen metodlar yeterli ancak yeni etkinlikler eklenebilir biçimindeki geliştirilmesine ilişkin ifadeleri	ÜSD	2	-
		OSD	-	-
		ASD	-	1
		Toplam	2	1

Öğretmenlerin sosyal bilgiler programlarındaki çokkültürlülüğü ölçmeye yönelik ölçme değerlendirme etkinliklerinin yeterliliğine ilişkin görüşlerinde yoğunluğun “Ölçme ve değerlendirme yeterli değil”, “Ölçme ve değerlendirme yeterli” kategorilerinde toplandığı görülmektedir.

Ölçme ve değerlendirme yeterli değil kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 72 (13 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 33’ü (6 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Çalışma kitabımız ya da MEB’in kitabında çokkültürlülük tam anlamıyla yer bulmuyor konusu ünitesi diyeyim. Yer bulmadığı için ünitenin sonunda değerlendirme sorulara da yansımıyor” (ÜSD,SB,K,1). “Çokkültürlülüğün metin kazanım etkinlik olarak yer almadığı bir kitapta ölçme değerlendirme zaten yer almaz. Bunu konuşmanın da bir anlamı yok. Olmayan bir kazanımın ölçümünü de yapmıyoruz doğal olarak” (OSD,SB,K,26).

Ölçme ve değerlendirme yeterli kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 16 (3 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 38’i (7 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Ölçme değerlendirme de her türlü ölçme değerlendirme yöntemini uygulayabiliyoruz örneğin bol bol test teknikleri uygulanabiliyor... sınavla girecek öğrencilerimiz için yani sınavla yönelik biliyorsunuz test ağırlıklı olduğu için öğrencileri test tekniğine alıştırtıyoruz. Konuşma yeteneklerini arttırmak için klasik sınavlar da yapıyoruz milli eğitimin müfredatına uygun olarak. Onun dışında açık uçlu sorular sorabiliyoruz” (ÜSD,SB,K,40). “Yeterli” (ÜDS,SÖ,K,35)

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Çokkültürlü Öğretime Yönelik Önerileri

“Sosyal bilgiler dersinde çokkültürlü öğretime yönelik önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlardan oluşturulan kategoriler, tanımlar ve yanıtların dağılımı tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin çokkültürlü öğretime yönelik önerileri

Kategoriler	Tanımlar	SED	Sosyal Sınıf bilgiler öğretmeni	
			f	f
Öğretim programı	Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde çokkültürlü öğretime yönelik programların temel öğelerinin geliştirilmesi gerektiğine ilişkin ifadeleri	ÜSD	7	6
		OSD	5	6
		ASD	5	6
		Toplam	17	18
Öğretim yaklaşım, yöntem ve teknikleri	Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde çokkültürlü öğretimde uygulanması gereken yaklaşım, yöntem ve teknikler yoluyla gerçekleştirilmesi gerektiğini belirten ifadeleri	ÜSD	3	-
		OSD	5	8
		ASD	1	4
		Toplam	9	12
Öğretmen yeterliği	Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde çokkültürlü öğretime yönelik öğretmen yeterliliklerine ilişkin ifadeleri	ÜSD	3	-
		OSD	-	1
		ASD	-	-
		Toplam	3	1

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde çokkültürlülüğe yönelik önerilerine ilişkin görüşlerinin “Öğretim programı” ve “Öğretim yaklaşım, yöntem ve teknikleri” kategorilerinde toplandığı görülmektedir.

Öğretim programı kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 94 (17 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 100’ü (18 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Mümkün olduğu kadar dilimize tarihimize gelenek göreneklerimize veya sanatımıza, müzik olsun resim olsun ya da folklorumuz yemeklerimiz, bunlar her sınıfta temelden alınarak ilkokuldan alınarak daha da geniş, ayrıntılı etkinliklerle dile getirilebilir” (ÜSD,SB,K,40). “Yukarıda bahsettiğim gibi kazanımlar sadece “Uzaktaki Arkadaşlarım” temasında yoğunlaşmasından ziyade, diğer temalarda da çok kültürlülük vurgusu arttırılmalı, kazanımlar homojen olarak dağıtılmalıdır.” (ASD,SÖ,E,8).

Öğretim yaklaşım yöntem ve teknikleri kategorisine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 50 (9 kişi), sınıf öğretmenlerinin % 66’sı (12 kişi) görüş bildirmiştir. Örneğin; “Yaşayan müzelerimiz var mesela bununla ilgili ben birçok yere gittim Ankara’da olsun Bursa’da olsun. ...O köyde nelerin nasıl yaşandığını nasıl bir kültür aktif olduğunu. Çocukların böyle yerlere gitmesini ve böyle bir kültür alışverişi yapmasını sağlayabiliriz” (ÜSD, SB, E,1). “...gezi, gözlem ile olacağı kanısındayım. Okullar arası (farklı şehirlerde) o ilin kültürünü tanıtan festivaller olmalı konuk öğrenciler ziyaret etmeli”(ASD,SÖ,E,18).

Tartışma Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde çokkültürlü öğretime yönelik görüşlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin eğitimde çokkültürlülüğün tanımına ilişkin görüşleri farklılıkların eğitimi ve farklılıkların birlikteliği kategorilerinde toplanmıştır. Farklılıkların eğitimi kategorisinde öğretmenlerin eğitimde çokkültürlülüğü yaş, cinsiyet, kültürel farklılıklar, farklı etnik yapılar, dil özellikleri, sosyal sınıf gibi durumlardan kaynaklanan farklılıklar ve kültüre yönelik farkındalık oluşturma, eğitimde olumlu tutum ve değer kazandırmanın yanı sıra fırsat eşitliği, uzlaşma kültürü, ortak dil ve anlayış geliştirmenin gerekliliği şeklinde tanımlanmışlardır. Araştırmanın bu sonucu Başarır, Sarı ve Çetin’in (2014) öğretmenlerin çokkültürlü eğitimi sosyal çevre, etnik grup, milliyet, dil, din, ırk, yaşam tarzı, coğrafi bölge ve ekonomik düzey gibi farklılıklara sahip bireylerin bir arada bulunduğu eğitim olarak tanımladıkları sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Farklılıkların birlikteliği kategorisinde öğretmenler çokkültürlülüğü farklı dil, din, ırk, mezhep, etnik yapı, yaş, cinsiyet, sosyal sınıf ve farklı görüşlerin bir arada yaşaması olarak tanımlanmışlardır. Öğretmenlerin çokkültürlülük

tanımlarında dil, din, ırk, mezhep, etnik yapı, yaş, cinsiyet, sosyal sınıf gibi boyutlara odaklandıkları sıra dışı öğrenciler, engelli olma gibi öğrenci özellikleri ile ilgili boyutlara değinmedikleri görülmüştür. Sharma'ya (2011) göre, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin sahip oldukları algı ve tutumları, onların çokkültürlü eğitimi nasıl uygulayacağı, diğer bir deyişle, sınıflarındaki farklılıkları ortak değerler etrafında öğretim sürecine ne düzeyde dahil edecekleri ile doğrudan ilişkilidir.

Sosyal bilgiler kılavuz kitaplarında çokkültürlülüğün yer alma durumunun sosyal bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik katkıları hakkında sosyal bilgiler öğretmenleri sınıf öğretmenlerine oranla olumlu katkı sağlama kategorisinde daha fazla görüş bildirmişlerdir. Öğretmenler kolaylık sağladığı, üst düzey düşünme, soru sorma, bilgiye ulaşma gibi beceriler kazandırma ve etkili öğretim sağlama gibi katkılar sağladığını düşünmektedir. Sınırlı katkı sağlama kategorisinde görüş bildiren gerek sosyal bilgiler gerekse sınıf öğretmenlerinin oranlarının yüksek olduğu görülmüştür. Öğretmenler kılavuz kitaplarda çokkültürlülüğün sınırlı düzeyde yer aldığını ve genel olduğunu düşünmektedir. Amaçlar, konular ve etkinlikler arasındaki ilişkinin zayıf olduğu ve bunların bütünleştirilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Benzer olarak, milli kültür ağırlıklı olduğuna yönelik görüşlerin yanı sıra çokkültürlülüğe ülkeler düzeyinde yer verildiği ve öğrencilerin yaşadığı yakın çevreyi kapsamadığı yönünde görüşler yer almaktadır. Ayrıca, sınıf öğretmenlerinin oranlarının sınırlı katkı sağlama kategorisinde nispeten yüksek olması, sınıf öğretmenlerinin çokkültürlülüğün yer alma düzeyinin sosyal bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik katkısının olmadığını düşündükleri biçiminde yorumlanabilir. Benzer olarak, öğretmenler sosyal bilgiler dersinin kazanımları ile çokkültürlülük uyumu hakkındaki görüşlerinde, çokkültürlülük ile ilgili kazanımların programın geneline yayılmadığı, bilgi düzeyinde kaldığı, ünitelere göre farklılaştığı, gerçek yaşam ile uyumsuz olduğu ve kazanımların niteliğine bağlı olarak etkili öğretimi gerçekleştiremediklerini bildirmişlerdir. Yukarıdaki öğretmen görüşlerinden hareketle etkili bir çokkültürlü eğitim için amaç ve kazanımların genel olmaması, programın tamamında dengeli olarak yayılması, öğrencilerin yakın çevresinden uzağa doğru bir yapıya dayanması, konu ve etkinliklerle tutarlı olması gerektiği ileri sürülebilir. Bunun yanı sıra, sosyal bilgiler programlarının amaçlarının bilişsel alanda uygulama, analiz, değerlendirme ve sentez (Anderson ve Krathwohl, 2010); duyuşsal alanda örgütlenme ve kişilik haline getirme düzeyinde (Krathwohl, Bloom ve Masia'dan aktaran Henson, 2006) ve devinişsel alanda beceri haline getirme, duruma uydurma ve yaratma (Simpson'dan aktaran Henson, 2006) düzeyinde olması gerektiği ileri sürülebilir.

Seban ve Uyanık (2016) 1-5. sınıf programlarında yer alan kazanımları çokkültürlülüğün ilkelerini dikkate alarak değerlendirdikleri araştırmalarında sosyal bilgiler dersindeki toplam 92 kazanımdan 12 kazanımın (%13.04) çokkültürlülüğün ilkeleriyle uyumlu olduğunu bulmuşlardır. Keskin ve Yaman (2014) sosyal bilgiler programlarını sınıflar ve kazanımları temel alarak yaptıkları araştırmalarında çokkültürlü eğitim ile ilgili kazanımların tüm kazanımlara oranını % 13 olarak belirlemişlerdir. Sosyal bilgiler programlarında iki öğrenme alanında çokkültürlülük ile ilgili kazanımlara yer verildiği, "Kültür ve Miras" öğrenme alanında sınıflar düzeyinde toplamda 29 kazanımın 9'u, "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanında ise toplam 19 kazanımın 13'ü çokkültürlülük ile ilgilidir. Benzer olarak Cırık (2008) araştırmasında sosyal bilgiler programlarında dördüncü ve beşinci sınıf düzeyinde yer alan 93 kazanımın 16'sının (%17.20) çokkültürlü eğitimle ilgili olduğu sonucunu elde etmiştir. Bu araştırmalar sosyal bilgiler programlarında yer alan kazanımların çokkültürlü eğitimin ilkelerine uygunluğu açısından nicel olarak veriler sağladığı ve birbirleri ile tutarlı olduğu görülmektedir. Bu araştırmada sosyal bilgiler programlarında yer alan kazanımların niteliğine yönelik öğretmenlerin görüşlerinin kazanımların yeterince işlevsel olmadığı yönünde olduğu görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda sosyal bilgiler programlarındaki çokkültürlülük ile ilgili kazanımların sayısının oldukça yetersiz olduğu gerçeğini bu araştırmadaki öğretmen görüşlerinden kazanımların programın geneline yayılmadığı ve ünitelere göre farklılaştığı bilgileri programların etkisizliğine yönelik birbirini destekleyen sonuçlar olarak yorumlanabilir. Öğretmenlerin kazanımların nitelik olarak bilgi düzeyinde kaldığı ve gerçek yaşamla tutarlı olmadığı, buna bağlı olarak etkili öğretimi gerçekleştiremedikleri yönündeki görüşleri kazanımların nitelik olarak yetersiz olduğunu düşündürmektedir. Nieto (2009), bir programın çokkültürlü olmasının programa farklılıklar ile ilgili kazanımlar eklenmesi ile olmayacağını ileri sürmektedir. Kazanımların sayısal olarak yer almasından çok programlardaki tüm kazanımların çokkültürlülüğe dayandırılması gerekmektedir. Diğer bir deyişle programın genelinin çokkültürlülüğe dayandırılması gerekir. Bu durumun çokkültürlülüğün eğitim

programlarının temel öğelerinden biri olarak eğitim programlarında yerini almamasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Benzer olarak, Gay (2016) çokkültürlü eğitimin tüm öğrencilere düzenli olarak sunulan eğitim programlarının temel öğesi haline gelmediği için, eğitimcilerin çokkültürlülüğü öncelikli olarak sosyal bilgiler, dil sanatları ve güzel sanatlara havale ettiklerini ileri sürer.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler programındaki ünitelerde çokkültürlülüğün yer almasına ilişkin görüşlerinde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kültürel değerler, gelenek görenekler, örf adetler, yöresel halk oyunları, düğün, eğlence, oyun, inanç, mezhep, bireysel farklılıklar, türküler, destanlar ve yöresel yemekler boyutlarının yer aldığını belirttikleri görülmektedir. Çokkültürlülüğün yeterli düzeyde yer almamasına yönelik olarak öğretmenler dil, inanç, tarih, sanat, müzik, resim ve folklor boyutlarının yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin cinsiyet, yaş, engellilik, sıra dışı öğrenciler, sosyal sınıf gibi boyutlara değinmedikleri, bunun yanı sıra sınırlı olarak yer verilen boyutların ise yetersiz olduğunu bildirdikleri görülmüştür. Yeterli düzeyde yer almadığına ilişkin kategorilerde sosyal bilgiler öğretmenlerinin daha fazla görüş bildirdikleri görülmektedir.

Öğretmenler sosyal bilgiler programında yer alan öğretim etkinliklerini çokkültürlülüğe uygun olarak uygulayabilmelerine ilişkin ders saatinin azlığı, programın yetişme zorunluluğu, yüzeysel yapma, etkinliklerin yetersizliği, teorik kalması gibi gerekçeler ileri sürmüşlerdir. Uygulayabilmeye ilişkin olarak görüşlerin daha çok üst sosyo ekonomik düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenlerde yoğunlaştığı görülmüştür. Üst sosyo ekonomik düzeydeki sosyal bilgiler öğretmenleri video, resim ya da görseller, araştırma, sunum, drama, akıllı tahta, dans grupları, kişisel düşünce ve görüşleri paylaşmaya dayalı sınıf ortamına sahip olmaları gibi gerekçelerle çokkültürlü öğretimi gerçekleştirebildiklerini ileri sürmektedirler. Okulda farklı yöre ya da Dünya'daki farklı ülkelerin danslarına yönelik dans gruplarının bulunmasını çokkültürlü öğretimi gerçekleştirmeye yönelik bir uygulama olarak kabul etmektedirler. Oysa, çokkültürlü öğretime dayalı öğrenme öğretme sürecinde yapılan etkinliklerde probleme dayalı ve üst düzey düşünme ve iletişim becerileri işe koşularak kavrama, uygulama, analiz, değerlendirme ve sentez düzeyinde bilişsel deneyimler gerçekleştirilmelidir. Gay'e (2016) göre, öğrencilerin çokkültürlülüğe dair olay ve sorunları ele almak için veri analizi, problem çözme, kavrama, araştırma ve etkili iletişim gibi temel akademik becerileri uygulaması gerekir. Örneğin öğrenciler sivil haklar, sosyal adalet çabaları ve kültürel kazanımlar gibi, etnik gruplarla ilgili önemli olayları sadece ezberlememeli, bunun yerine eğitimciler öğrencilere bu olaylar hakkında analitik ve eleştirel olarak nasıl düşünebileceklerini; sosyal sorunlara alternatif çözümler önermelerini; şiir, kişisel yazışma, tartışma, fotoğraf denemeleri gibi iletişim biçimleriyle anlayış geliştirmelerini öğretmelidir.

Alt sosyo ekonomik düzeydeki okullarda görev yapan sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler programında yer alan öğretim etkinliklerini çokkültürlülüğe uygun olarak uygulayabiliyorum kategorisine yönelik görüş bildirmedikleri görülmektedir. Uygulayamıyorum kategorisinde öğretmenler programın sınırlı olması, güncel olmaması, eğlenceli olmaması, materyal eksiklikleri, öğrenci isteksizliği, veli desteği alamama ve bilgi düzeyinde işleme gibi gerekçeler bildirmişlerdir.

Yukarıda yer alan öğretmen görüşlerinden hareketle programlarda yer alan etkinliklerin teorik düzeyde olduğu, güncel olmadığı, öğrenci düzeyine uygun olmadığı, gerçek yaşamla ilişkili olmadığı ileri sürülebilir. Programlarda yer alan etkinlikleri uygulayamamanın diğer bir gerekçesinin de öğretmenlerin bu anlamdaki yetersizlikleri olduğu görülmektedir. Bigatti ve ark. (2012), Brown (2002) ve Gay (2002) eğitimcilerin çokkültürlü öğretim yapma konusundaki bilgi eksiklikleri olduğunu vurgulamışlardır. Bu kategoriye yönelik görüş bildiren sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin orta sosyo ekonomik düzeyde görev yapan öğretmenler oldukları görülmüştür. Üst sosyo ekonomik düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenler bu kategoride yer almamışlardır.

Keskin ve Yaman (2014) araştırmalarında sosyal bilgiler ders kitaplarında çokkültürlü eğitime ilişkin kazanımların etkinlikler yoluyla verilmeye çalışıldığı ve çok kültürlü öğelerin etkinliklerde çok iyi yansıtılmadığı, Şimşek (2007) ise, sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanını analiz ettiği araştırmasında program içeriği ile ders kitaplarındaki etkinliklerin tam olarak tutarlı olmadığı sonucunu elde etmiştir.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler programlarındaki çokkültürlülüğü ölçmeye yönelik etkinliklerin yeterliğine ilişkin görüşlerinde çoktan seçmeli soruların bulunduğu, görüşme, gözlem, forma dayalı

etkinliklerin yer aldığı ve bu etkinliklerin yüzeysel olduğu gibi gerekçelerle yeterli bulmadıkları görülmektedir. Görüşme yapılan tüm sosyo ekonomik düzeylerdeki öğretmenlerin önemli bir çoğunluğu bu kategoride görüş bildirmişlerdir. Diğer taraftan, sosyal bilgiler programındaki çokkültürlülüğü ölçmeye yönelik etkinlikleri yeterli bulduklarını dile getiren öğretmenler, test tekniklerini uyguladıkları, deneme sınavları yaptıkları, klasik sınavlar ve açık uçlu soruları kullandıkları gibi gerekçelerle yeterli bulduklarını kötü değil, güzel etkinlikler var ifadeleri ile belirtmişlerdir.

Eğitimde çokkültürlülüğe yönelik kazanımların ağırlıklı olarak beceri, değer ve tutum düzeyinde olması ve bu kazanımlara ilişkin öğrenmeleri belirlemek için ise öğretmenlerin gerekçeleri arasında yer alan klasik sınavlar, deneme sınavları gibi ölçme değerlendirme yöntemlerinin sınırlı olacağı açıktır. Eğitimde çokkültürlülüğe ilişkin kazanımların, öğrenme öğretme sürecinde öğrenci performansının süreç boyunca ve sonunda belirlendiği ve öğrenci öğrenmelerinin gerçek yaşam bağlamında sergilenebileceği otantik değerlendirme yöntemlerinin bir arada kullanılarak belirlenmesi gereklidir. Çok kültürlülük bağlamındaki öğrenci kazanımlarının değerlendirmesi öğrencilerin gerek sınıf içi gerekse sınıf dışı süreçlerde gerçek yaşama ilişkin sergiledikleri performansları üzerinden gerçekleştirilmelidir. Bu noktada öğretmen gözlemleri son derece önemli bir değerlendirme yöntemi olarak kendini göstermektedir.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde çokkültürlülüğe yönelik önerilerine ilişkin görüşlerinde "Öğretim programı" kategorisine yönelik olarak öğretmenler çokkültürlülük ile ilgili olan konu ya da ünitelerin daha kapsamlı olması, amaç, kazanımlar ve etkinliklerin programın geneline yayılmasına ilişkin önerilerde bulunmuşlardır. Gay (2016) ilk ve orta öğretim öğrencileri için çok kültürlü eğitimi ayrı bir birim olarak düşünmek, onu öğrenme ve öğretimin ortak kabul edilmiş parçalarından ayırmanın pratik olmadığını ileri sürer.

Öğretmenler çokkültürlülük kavramının öğrencilere tanıtılması, onların bilmelerinin sağlanması, kavratılması için farklılıkların programda yer alması gerektiğini vurgulamıştır. Çokkültürlü öğretime yönelik ayrı konular, temalar, dersler ya da seçmeli dersler yoluyla öğretilmesi gerektiği yönünde görüşler yer almaktadır. Oysa, Gay (2016) eğitimcilerin çokkültürlü eğitimi ayrı bir içerik olarak algılaması ve onu mevcut eğitim programlarına ayrı bir ders, konu ya da ünite olarak eklemek zorunda hissetmesini önemli bir yanılğı olarak kabul ederek, tam tersinin doğru olduğunu ileri sürer. Ona göre, çokkültürlü eğitim bir içerikten daha fazlasıdır. Çokkültürlü eğitim kapsamlı bir biçimde oluşan her şeyin tamamlayıcı bir parçası olmalıdır. Öğretmenlerin öğretim programlarına yönelik önerilerinde amaç, kazanımlar, içerik, öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme gibi programların bütün boyutlarına yönelik önerilerde buldukları görülmektedir. Bu kategori ile ilgili olarak her iki gruptan tüm sosyo ekonomik düzeylerdeki öğretmenler görüş bildirmişlerdir. Öğretim yaklaşım, yöntem ve teknikleri kategorisinde araştırma temelli yaklaşımların izlenmesi gerekliliği, drama, inceleme, yarışma, yaşayan müzeler gibi yöntemler ve münazara, gezi, gözlem gibi teknikler ve yaparak yaşayarak öğrenmeye dayalı tekniklerin uygulanması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde çokkültürlü öğretime yönelik öğretmen eğitimi, öğretmen yetiştirme, öğretmenin yetersizliği boyutlarına vurgu yaptıkları görülmektedir.

Sosyal bilgiler programlarının amaçlarının bireylerin yaşadığı toplumun sahip olduğu değişkenleri kapsamaması gereklidir. Sosyal bilgiler programlarında bireylerin yakın çevresinden başlayarak, ülke ve dünyadaki çokkültürlü yapıya doğru gidilmelidir.

Sosyal bilgiler programlarında amaçlar konular ve etkinlikler arasındaki ilişki arttırılarak bütünleştirilmelidir.

Sosyal bilgiler programlarında yer alacak kazanımlarda çokkültürlülük programların geneline yayılmalı ve gerçek yaşamla ilişkilendirilmelidir.

Sosyal bilgiler programlarında çokkültürlülüğün cinsiyet, yaş, engellilik, yetenek, sosyal sınıf gibi boyutlarına da yer verilmeli, tüm boyutlar işlevsel olarak irdelenmelidir.

Sosyal bilgiler programlarında yer alacak çokkültürlülüğe yönelik kazanımların, öğrenme öğretme sürecinde öğrenci performansının süreç boyunca ve sonunda, bunun yanı sıra öğrenci öğrenmeleri gerçek yaşam bağlamında sergileyecekleri performansları üzerinden değerlendirilmelidir. Bunun için, gözlem, öğrenci ürün dosyası, proje ve performans değerlendirmesi, kalem kağıt testleri, öz değerlendirme ve grup değerlendirmesi gibi yöntemler kullanılmalıdır.

Öğretmenlerin çokkültürlü yapıya sahip sınıflarda öğrencilerle iletişim, öğrenme öğretme süreçlerinin tasarlanması, yürütülmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin bilgi, beceri ve tutumlar kazanması sağlanmalıdır. Bu bağlamda, öğretmen yetiştirme ve mesleki gelişim programları çokkültürlü eğitim yaklaşımına yanıt verecek yapıda oluşturulmalıdır.

Sosyal bilgiler programlarında çokkültürlülüğe ayrı bir ünite veya konu olarak yer vermektense, programların temel yapısı çokkültürlülüğe dayandırılmalı ve programların bütün öğeleri arasında bütünlük sağlanarak oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- Anderson, L.W. ve Krathhwohl, D. R.(Ed.) (2001). *Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama*. (D. A. Özçelik Çev.). Ankara: PegemA
- Arslan, H. (2009). Educational policy vs. culturally sensitive programs in Turkish educational system. *International Journal of Progressive Education*, 5(2), 44-57.
- Banks, J.A. (1993). Multicultural Education: Historical development, dimension, and practice. *Review of Research in Education*, 18, 3-49.
- Banks, J.A. (2013). *Çokkültürlü eğitime giriş*. (H. Aydın, Çev.) İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Başarır, F., Sarı, M. ve Çetin, A. (2014). Examination of teacher perceptions of multicultural education. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(2), 91-110.
- Başbay, A. ve Kağnıcı, D. Y. (2011). Çokkültürlü yeterlik algıları ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 36 (161),199-212.
- Bigatti, S., Gibau, G. S., Boys, S., Grove, K., Ashburn-Nardo, L., Khaja, K. & Springer, J.T. (2012). Faculty perceptions of multicultural teaching in a large urban university. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 12 (2), 78-93.
- Brown, M.N. (2007). Educating all students: Creating culturally responsive teachers, classrooms, and schools. *Intervention in School and Clinique*, 43(1), 57-62.
- Bruner, J. (1986). *The culture of education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cırık, İ. (2014). Investigation of the relations between objectives of Turkish primary school curriculums and multiculturalism. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 116, 74-76
- Cırık, İ. (2008). Çokkültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 27-40.
- Damgacı, F. ve Aydın, H. (2013). Türkiye'deki eğitim fakültelerinde görev yapan akademisyenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin görüşleri. *Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 314-331.
- Damgacı, F. ve Aydın, H. (2013). Akademisyenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 325-341.
- Danker (2005). *Multicultural social studies: Using local history in the class*. New York: Teachers College Press.
- Ertürk, E. (2006). *Ders kitaplarında toplum, yurttaşlık, vatanseverlik ve ekonomi anlayışının dönüşümü: 1997 ve 2004 ilköğretim sosyal bilgiler ders kitapları üzerine bir içerik analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Esen, H. (2009). *An analysis of public primary school teachers' dealing with difference in the absence multicultural education policy in Turkey*. Unpublished master's thesis, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Gay, G. (2002) Preparing for culturally responsive teaching. *Journal of Teacher Education*. 53, 106-116.
- Gay, G. (2016). Çokkültürlü eğitimin önemi. Ornstein, A.C., Pajak, E.F.& Ornstein, S.B. (eds). *Eğitim programlarında güncel sorunlar*. (s.211-217) Ankara: PegemA
- Gorski, P. C. (2004). *Multicultural education and the internet: Intersections and integretions*. New York: McGraw-Hill Press.

- Guichun, Z., Jesus, G., & Angene, W. (2002). Multicultural education in social studies, *Social Education*, 66(7), 447-448.
- Günay R., Aydın H. ve Damgacı F. (2015). Eğitim Fakültelerinde görev yapan akademisyenlerin çokkültürlü eğitim kavramına ilişkin metaforik algıları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 291-312.
- Halvorsen, A. L. & Wilson, S. M. (20. 10). Social studies teacher education. In. P. Peterson, E. Baker, & B. McGaw (Eds), *International encyclopedia of education* (pp. 719-737). Oxford, Uk: Elsavier Academic Press.
- Henson, K. T. (2006). *Curriculum planning: Integrating multiculturalism, constructivism, and education reform*. Long Grove: Waveland Press.
- Herron, K., Green,J., Russell, F.A., & Southard, M. (1995). *Evaluation of multicultural education in schools from the teachers' perspective*. Annual Meeting of the American Educational Research Association. ERIC Digest ED 384635.
- Karakuş, F. Yıldırım, M.S. ve Özkale, U. (2016). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. IV. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi'nde sunulan bildiri. *Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Antalya*.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, İ. ve Aydın, H. (2014). *Çoğulculuk çokkültürlü ve çokdilli eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Keskin, Y. ve Yaman, E. (2014). İlköğretim sosyal bilgiler programları ve ders kitaplarında yeni bir paradigma: Çokkültürlü eğitim. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkic*, 9 (2), 933-960.
- Korkmaz, İ. (2009). *İngilizce ders kitaplarındaki kültür ve çokkültürlülük kavramları üzerine betimsel bir çalışma*, Yayımlanmamış master tezi, Trakya üniversitesi, Edirne.
- Loewen, J.W. (1995). *Lies my teacher told me: Everything your American history textbook got wrong*. New York, NY: New Press.
- Miles, M.B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Thousand Oak. CSA: Sage.
- Nieto, S. (2000). Placing equity front and center: Some thoughts on transforming teacher education for a new century. *Journal of Teacher Education*, 51 (3), 180-187.
- Nieto, S. (2009). *Language, culture, and teaching: Critical perspectives*. New York, NY: Taylor & Francis eLibrary.
- NCSS. (1990). *Social studies curriculum planning resources*. Washington Dc: National Council for the Social Studies.
- Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek*. Ankara: Phonix Yayınevi
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*, (M. Bütün, ve S.B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Polat, S. (2009). Öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime yönelik kişilik özellikleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 1 (1), 154-164.
- Seban, D., & Uyanık, H. (2016). Türkiye'de çokkültürlü eğitim: 1-5. sınıf programlarında yer alan kazanımların analizi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 01-18, doi:10.14527/pegegog.2016.001.
- Sharma, S. (2011). Multicultural education : Teachers' perception and preparation. *Journal of Collage Teaching & Learning*, 2(5),53-64.

- Şimşek, A. (2007). Türkiye’de sosyal bilgiler derslerinde “küresel bağlantılar”: bazı dünya devletleri ile karşılaştırmalı bir çalışma. M. Safran, D. Dilek (Ed.) 21. *Yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi*, (s.345-364). İstanbul: Yeni İnsan.
- Toprak, G. (2008). *Öğretmenlerin çokkültürlü tutum ölçeği’nin güvenirlik ve geçerlik çalışması*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Ünlü, İ. ve Örtten, H. (2013). Öğretmen adaylarının çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yönelik algılarının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 287-302.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.